

UNIVERSITETET I OSLO

KANDIDAT

XXXXXX

PRØVE

JUS2111 1 Statsforfatningsrett, folkerett og menneskerettigheter

Emnekode	JUS2111
Vurderingsform	Individuell skriftlig prøve
Starttid	11.12.2025 08:00
Sluttid	11.12.2025 14:00
Sensurfrist	06.01.2026 22:59
PDF opprettet	08.01.2026 13:42

Seksjon 1

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
---------	--------	-------------

Seksjon 2

Oppgave	Tittel	Oppgavetype
---------	--------	-------------

1	Svar til eksamensoppgaven	Langsvar
---	---------------------------	----------

Det var starten av august, og fellesferien var nettopp over, men det var likevel stor aktivitet i Justisdepartementet. Regjeringen hadde mottatt en rapport om markert økning i militær aktivitet like over grensen, og sentrale personer i regjeringsapparatet mente det var reell grunn til å frykte at nabolandet, Bellonia, forberedte en fullskala invasjon. Justisminister Marte Kirkerud, som lenge hadde tenkt at Regjeringen manglet verktøyene for å håndtere en slik krise, satte straks i gang et hastearbeid for å fremme forslag om en lov som skulle supplere beredskapsloven.

Lovforslaget ble klargjort i løpet av bare noen dager og Stortinget, som hadde vært oppløst siden før sommeren, ble kalt sammen for å vedta loven umiddelbart. Opposisjonspolitikker og stortingsrepresentant Lars Holm befant seg i Lillevik og var ikke videre begeistret for å bli kalt inn til hovedstaden på kort varsel. Han tenkte likevel at han om ikke annet ville få anledning til å ta seg noen skikkelige kvelder på byen. Som ledd i forberedelsene til disse festlighetene, kontaktet Holm sin venn Jakub Z. som var diplomat ved den Nord-Kjeksiske ambassaden og hadde et feriested i Lillevik. Vennene avtalte at Holm skulle kjøpe ti gram kokain av Jakub. De avtalte dessuten at Holm, som skulle reise med flyet grytidlig neste morgen, i forbindelse med overleveringen av kokainet skulle sove over på feriestedet til Jakub, som lå like ved flyplassen. Holm vippset umiddelbart penger for kjøpet, pakket alt han skulle ha med til hovedstaden og dro av sted til sin venn. Midt på natten ble han vekket av et voldsomt leven. Politiet hadde tatt seg inn i huset og funnet 200 gram kokain på kjøkkenet, og de pågrep både Holm og Jakub Z.

Holm ble rasende og hevdet at han ikke kunne pågripes. Han viste til at han var en grunnlovsbeskyttet Stortingsrepresentant.

Jakub Z. påberopte seg diplomatisk immunitet, samt at ransakelsen og beslaget på feriestedet var i strid med Wien-konvensjonen om diplomatiske forbindelser art. 30.

Til tross for Holms protester ble han pågrepet og fikk aldri dratt til hovedstaden. Der inne gikk imidlertid alt slik justisministeren planla, og den foreslåtte loven ble vedtatt med stort flertall. På det juridiske fakultet i Storvik reagerte sentrale personer sterkt på de nye lovendringene. Etter flere dagers mediestorm ble professor Peder Ås invitert til debattprogrammet til journalist Solrik Fredvang for å diskutere den nye loven. På vegne av Regjeringen møtte justisminister Kirkerud.

Ås var kritisk til innholdet i flere av de foreslåtte bestemmelsene. Særlig var han opptatt av en bestemmelse som ved krigsutbrudd ga Justisdepartementet anledning til å beslutte at norske borgere som eide aksjer i militærindustrien i Bellonia, måtte overdra disse til staten. For aksjene skulle staten betale markedspris: prisen på børsen på overdragelsestidspunktet. Ås mente det ville innebære grunnlovsstridig tilbakevirkning å anvende en slik regel overfor aksjeeierne som i sin tid hadde innrettet seg på at de selv ville kunne velge et gunstig tidspunkt å selge på. Skulle et slikt myndighetsinngrep stå seg, mente han at det i det minste måtte utløse krav på erstatning etter Grunnloven § 105. Han viste også til EMK TP 1-1.

Kirkerud avviste kritikken kontant. Personlig mente hun at Grunnloven ikke la noen bånd på statsmaktene i en krigssituasjon, og at det her uansett ikke var snakk om noen tilbakevirkning som kunne bringe Grunnloven § 97 til anvendelse. Videre viste hun til at Stortinget dessuten hadde vurdert tilbakevirkningsspørsmålet. Stortinget hadde ment at det dreide seg om egentlig tilbakevirkning, men at bestemmelsen likevel gikk klar av tilbakevirkningsforbudet, fordi den var begrunnet i sterke samfunnsmessige hensyn. Poenget med bestemmelsen var å gi staten mulighet til å skaffe informasjon om og utøve innflytelse i selskaper i militærindustrien i Bellonia gjennom eierskapet. Dette var helt essensielt i en krigssituasjon. Når det gjaldt spørsmålet om erstatning etter Grunnloven § 105, mente Kirkerud at bestemmelsen ikke kunne komme til anvendelse. Under enhver omstendighet mente hun at aksjonærene ikke ville lide noe tap som kunne erstattes, ettersom staten skulle betale det som var markedspris for aksjene på overdragelsestidspunktet. Kirkerud mente også at TP 1-1 ikke kom til anvendelse.

Ås lot seg ikke overbevise av dette. Han var enig i at aksjeervervet ville forenkle tilgangen til informasjon fra de aktuelle selskapene, men mente at myndighetene ikke ville få noen reell innflytelse i disse. I den forbindelse viste han til en rapport utarbeidet av Statistisk sentralbyrå (SSB) under lovforberedelsen, som konkluderte med at norske myndigheter, etter en slik aksjeovertakelse, ikke ville være eier av mer enn omkring én prosent av selskapene det var snakk om. Stortinget hadde ikke uttalt noe om betydningen av dette under lovbehandlingen. Når det gjaldt erstatningsspørsmålet viste han til at i tiden etter et krigsutbrudd kunne aksjene i militærindustrien komme til å stige dramatisk i verdi. En slik eventuell verdistigning måtte i så fall etterkomperes.

Hjemme i TV-stuen var stortingsrepresentant Hans Tastad i harnisk. Da Kirkerud fremla lovforslaget for Stortinget, hadde hun bare opplyst om at bestemmelsen om aksjene var viktig for å sikre informasjon om og innflytelse i de aktuelle selskapene. Hun hadde ikke fremhevet SSBs funn som viste at eventuell innflytelse ville være svært beskjeden. Tastad mente dette var uholdbart og fremmet påfølgende dag forslag i Stortinget om at Kirkerud skulle stilles for riksrett for brudd på opplysningsplikten. Tastad, som i løpet av debatten var blitt overbevist om at loven var grunnlovsstridig, mente videre at dersom Justisdepartementet på noe tidspunkt skulle beslutte å anvende lovbestemmelsen, ville Kirkerud også kunne stilles for riksrett for brudd på Grunnloven §§ 97 og 105.

Drøft og løs de rettsspørsmål oppgaven reiser. (Forholdet til beredskapsloven og sanksjonsloven skal ikke behandles).

¹ Svar til eksamensoppgaven

Skriv svaret ditt her. Endringer blir lagret automatisk.

Oppgaven reiser en rekke spørsmål av både folkerettslig, menneskerettslig og statsrettslig karakter. Jeg tar for meg spørsmålene i den rekkefølgen anførselene fremkommer av oppgaven. Først vil jeg behandle spørsmålene om immunitet, deretter spørsmålene om lovendringen, og til slutt spørsmålet om riksrett.

1 Immunitet

Holm hevder at han ikke kan pågripes i kraft av at han er Stortingsrepresentant og dermed beskyttet av grunnloven.

Det første spørsmålet er om Holm er grunnlovsbeskyttet til ikke å bli pågrepet av politiet

I Grunnloven § 66 (1) står det at "Representantene er på sin reise til og fra Stortinget samt under sitt opphold der befriet fra personlig heftelse".

Representantenes immunitet er dermed begrenset til å kun gjelde reise til og fra Stortinget.

Spørsmålet er om Tastad kan påberope seg immuniteten som følger av Grl § 66

Det kan stilles spørsmål ved hva som ligger i "på sin reise til og fra Stortinget". Holm hadde tenkt seg videre fra feriestedet til Jacub, og rett til Stortinget for å votere. Ett punkt som taler for at han er på reise til Stortinget, er at han har pakket en bag med alt han trengte til å være på stortinget dagen etter. Det er altså på det rene at boligen er et stopp på veien. Det bør også nevnes at pågripelsen reelt sett hindrer han i å votere, som også taler for at pågripelsen var i strid med Grl § 66.

Likevel tilsier "på reise" at en er i bevegelse på vei fra A til B, der destinasjon i dette tilfellet må være Stortinget. Dersom en skulle åpne for at et stopp på veien, der en tilbringer en hel natt, fortsatt er å forstå som på reise til Stortinget, vil dette åpne for en langt mer vidtrekkende immunitet enn det som er ment.

Når det står at man skal være på en "reise" taler det for at denne situasjonen ikke omfattes av Grl § 66. Å oppholde seg på et feriested kan ikke etter mitt syn omfattes av en slik ordlyd.

Konklusjonen er at Holm ikke er grunnlovsbeskyttet til å slippe pågripelse av politiet

Jakub Z. påberoper seg diplomatisk immunitet, og mener i tillegg at ransakelsen og beslaget på feriestedet var i strid med Wien-konvensjonen om diplomatiske forbindelser (heretter VCDR) artikkel 30. Jeg vil først vurdere Jakubs immunitet, og deretter om ransakelsen og beslagleggelsen er lovlig.

VCDR er en traktat inngått mellom de fleste stater. Den inneholder anerkjente regler som legger et viktig grunnlag for mellomstatlig samarbeid. Jeg legger derfor til grunn at nabolandet Bellonia også er part i traktaten. Det er på det rene at Norge er part.

Reglene for tolkning av traktater følger av folkerettslig sedvanerett.

Wienkonvensjonen om traktatretten (heretter VCLT) art 31-33 gjenspeiler disse reglene. Her står det at traktater skal tolkes etter sin ordlyd, i lys av dens "object and purpose", jf .art 31 (1). I tillegg skal kontekst tillegges vekt, for eksempel fortalen til traktaten, jf .art 31 (2).

**Første spørsmål er om Jakub nyter diplomatisk immunitet, og
følgelig at politiet har brutt sine folkerettslige forpliktelser etter
VCDR.**

I VCDR art 31 står det at en "diplomatic agent" nyter immunitet fra kriminell jurisdiksjon fra mottakerstaten. I artikkel 1 litra e står det at en "diplomatic agent" er "the head of the mission" eller et medlem av "the diplomatic staff". Videre står det i litra d at "members of the diplomatic staff" er ansatte med "diplomatic rank".

I faktum står det at Jakub var diplomat, som vil si at han er "a diplomatic agent" etter artikkel 31, jf. art 1.

Ordlyden i artikkel 31 er klart formulert. I første ledd første punktum er det ingen unntak i bestemmelsen, som vil si at han nyter full immunitet fra kriminell jurisdiksjon. Det kan her nevnes at det i fjerde ledd presiseres at diplomaten ikke nyter immunitet fra senderstatens jurisdiksjon.

Artikkel 31 kan også suppleres med artikkel 29. Her presiseres det at en "diplomatic agent" nyter personlig immunitet, ved at det står "The person of a diplomatic agent shall be inviolable" og videre i andre punktum at han ikke skal være "liable to any form of arrest or detention". I tredje punktum står det at senderstaten skal gjøre "all appropriate steps" for å hindre ethvert "attack on his person, freedom or dignity".

Artikkel 29 viser at diplomater i stor grad har immunitet, og at det ikke åpnes for en arrestasjon slik Jakub opplever.

**Konklusjonen er at Jakob nyter diplomatisk immunitet og at politiet
dermed har brutt forpliktelsene etter VCDR.**

Videre er spørsmålet om ransakelsen og beslagleggelsen er i strid med VCDR art 30

I artikkel 30 (1) står det at "the private residence" skal nyte samme "inviolability" og beskyttelse som "the premises of the mission". I andre ledd står det at det samme gjelder for hans eiendeler. Først vil jeg vurdere om politiet har anledning til å bryte seg inn i boligen og ransake den, og deretter om de har anledning til å beslaglegge kokainet.

Delspørsmålet er om politiet har anledning til å bryte seg inn i boligen og ransake den.

Det kan problematiseres om et feriested er omfattet av begrepet "the private residence". "Residence" kan tolkes innskrenkende, slik at det kun gjelder der en bor fast. Jeg ser likevel ingen holdepunkter for en slik tolkning, og legger til grunn at bestemmelsen gjelder alle privateide boliger diplomaten eier .

I artikkel 22 første punktum står det at "The premises of the mission shall be inviolable". I andre punktum står det at ingen "agents of the receiving state" kan entre dem uten samtykke. I tredje ledd står det at "The premises of the mission, their furnishings and other property thereon" er immune fra "search, requisition, attachment or execution". I "other property" innefattes etter mitt syn alle eiendeler som skulle befinne seg i boligen.

Ordlyden i bestemmelsene er også her meget klare, og jeg kan ikke se at det foreligger noen unntak for immuniteten boligen nyter. Politiet tar seg inn i en diplomatbolig uten samtykke fra Jakub. I tillegg går de helt inn til kjøkkenet, som viser at de har gjennomført en "search" i boligen.

Delkonklusjonen er at politiet ikke har anledning til å bryte seg inn i boligen og ransake den.

Neste delspørsmål er om politiet har lov til å beslaglegge kokainet

Som nevnt følger det av artikkel 22 (3) at eiendelene i boligen er immune fra "attachment". Det vil si at politiet ikke har anledning til å beslaglegge eiendelene til diplomaten.

Delkonklusjonen er at politiet ikke har lov til å beslaglegge kokainet.

Konklusjonen er at ransakelsen og beslagleggelsen er i strid med VCDR.

Peder Ås mener at lovendringen strider med Grunnloven § 97

Kirkerud mener at grunnloven ikke legger noen bånd på statsmaktene i en krigssituasjon, og uansett at lovendringen ikke strider med Grl § 97.

Grunnloven er *lex superior*, som vil si at den ved motsrid har forrang. Dersom lovendringen skulle stride med grunnloven må den settes til side.

Det overordnede spørsmålet er om lovendringen er grunnlovstridig

Det må først vurderes om statsmaktene er bundet av grunnloven i den konkrete situasjonen, da Kirkerud mener at grunnloven ikke kan legge noen bånd på statsmaktene i en krigssituasjon. Til tross for at drøftelsen forutsetter at det foreligger motsrid mellom lovendringen og grunnloven, velger jeg å ta for meg dette spørsmålet først fordi det leger grunnlaget for resten av drøftelsen.

Dersom statsmaktene i denne situasjonen ikke er bundet av Grunnloven, vil det ikke være relevant å drøfte grunnlovstridigheten

Reglene om konstitusjonell nødrett følger av konstitusjonell sedvanerett, som er sedvane med samme rang som grunnloven. Det vil si at et slikt forhold ikke berøres av at Grunnloven er *lex superior*, da også disse reglene har samme rang.

Reglene følger av statspraksis, og selv om det er bred enighet om at læren er en del av den konstitusjonelle sedvane, er det ikke bred enighet om vilkårene for når statsmaktene kan fravike. Det er heller ikke enighet om hvilke tiltak en kan iverksette. Jeg tar utgangspunkt i Dokument 16 (2011-2012) side 91-92, der *Lønning-utvalget* tar sikte på å si noe om hva som er rettstilstanden på området. Dette er likevel kun et forarbeid, og kan ikke sies å direkte gi uttrykk for hva som er gjeldende rett. I mangel på bedre kilder ser jeg likevel god grunn til å bruke et slik forarbeid.

I første rekke står det at det er på det rene at det må foreligge en "alvorlig nødssituasjon som truer vitale samfunnsinteresser" og at krig eller trussel om krig på norsk territorium må være innenfor kravene. Situasjonen må være "kvalifisert alvorlig" og av "akutt karakter". I tillegg må det være nødvendig å fravike konstitusjonen for gjenoppretting av orden.

Det første spørsmålet er om det er tale om en situasjon som åpner for nødrett

I faktum står det at regjeringen har fått en rapport om økt militær aktivitet ved grensen. I regjeringsapparatet mente de at det var grunn til å frykte en invasjon.

Det kan spørres om en slik situasjon reelt sett er akutt, da det ikke for øyeblikket skjer en angrepskrig. Likevel følger det av dok. 16 side 91 at trussel om krig også kan innefattes. Det sentrale må være om det foreligger en reell trussel mot vitale samfunnsinteresser.

Med tanke på at det i faktum uttrykkelig står at det foreligger en reell trussel for en fullskalainvasjon, bør dette antas å være tilstrekkelig for å åpne for nødrett.

Delkonklusjonen er at det er tale om en situasjon som åpner for nødrett

I tillegg til at det stilles krav til situasjonen landet står ovenfor, stilles det krav til tiltakene som iverksettes. På side 92 i Dok. 16 står det at det sentralt i vurderingen er om tiltakene "går lenger enn det som er strengt nødvendig for å ivareta de behov som er oppstått under nødrettssituasjonen". Videre må tiltakene være midlertidige, da en permanent endring krever endring i grunnloven.

Det må dermed vurderes om tiltakene som settes i verk er midlertidige og strengt nødvendige.

Det må her forutsettes at loven er i strid med grunnloven, da spørsmålet ikke vil ha relevans dersom lovendringen ikke medfører motstrid.

Gitt at den er grunnlovsstridig, er det helt klart at den ikke er midlertidig. Selv om en lovendring i fremtiden kan endres eller fjernes av Stortinget, forutsettes det at en lovendring er ment å vare en viss tid.

Videre kan det også argumenteres for at den er strengt nødvendig. Av faktum følger det at SSB har vist at loven kun vil føre til eierskap i ett prosent av de aktuelle aksjeselskapene. "Strengt nødvendig" tilsier at er tale om en meget høy terskel, og jeg kan ikke se at en slik lovendring er innenfor denne.

Delkonklusjonen er at tiltakene verken er midlertidige eller strengt nødvendige.

Konklusjonen er dermed at statsmaktene er bundet av Grunnloven.

Når Høyesterett har vurdert spørsmålet om grunnlovstridighet, har de i forkant av den konkrete vurderingen gjort rede for prøvingsintensiteten for det aktuelle spørsmålet. En slik domstolsprøving er utviklet i rettspraksis, og senere tatt inn i Grunnlovens § 89. Her står det at det i saker som reises for domstolene, foreligger en "rett og plikt prøve om det strider mot Grunnloven å anvende en lovbestemmelse".

Et vilkår for denne bestemmelsen er at det skal være en sak som reises for domstolene. Prøvingen er altså konkret, og får kun anvendelse for konkrete saker. I den aktuelle saken er det ikke tale om noen konkret saksforhold.

I Hr-2021-417-P (Acer I) vurderer Høyesterett hvor langt vilkåret til konkret saksforhold strekker seg. Det slås i avsnitt 82 fast at domstolen kun kan sette *anvendelsen* av en lov til side, og ikke loven i seg selv. I saken oppstår det tvil om dette fordi selve saksforholdet var av en mer generell karakter, jf. avsnitt 88. Høyesterett kommer til at de har anledning til å prøve søksmål av en slik karakter, jf. avsnitt 110. Det er likevel en klar avgrensning mot abstrakt prøving, som vil si at en dom uansett ikke kan medføre at en lov fullt ut settes til side. Dommen vil i kun gjelde for de aktuelle partene.

I vår sak er det ingen søksmål, og det er dermed ikke tale om noen domstolsprøving. Likevel er det som nevnt slått fast at domstolsprøving kan skje selv om et søksmål er av generell karakter, der vilkåret er at søksmålvilkårene i tvisteloven er oppfylt, jf. HR-2021-417-P avsnitt 113-116.

For å gjennomføre den resterende delen av drøftelsen, velger jeg å ta utgangspunkt i at det er skjedd et søksmål, og at domstolsprøvingen dermed kommer til anvendelse. Dette begrunnes i at prøvingsintensiteten en legger seg på vil være vesentlig i vurderingen av grunnlovsmessigheten til § § 97.

I rt-1976-1 lager Høyesterett en tredeling som Høyesterett har lagt seg på i etterfølgende dommer. Spørsmålet for domstolen er i hvilken grad den skal

legge vekt på lovgivers vurderinger, og det avhenger av hva slags vern grunnlovsbestemmelsen gir, jf. side 5. Dersom det er tale om "enkeltmenneskets personlige frihet eller sikkerhet" er prøvingsintensiteten "betydelig". Dersom det er en bestemmelse som omhandler "statsmaktens arbeidsmåte eller innbyrdes kompetanse", skal domstolene "i vid utstrekning (...) respektere Stortingets eget syn". Økonomiske rettigheter befinner seg i en mellomstilling, og det må her vurderes om det er hevet over rimelig tvil om lovandvendelsen vil stride med grunnloven, jf. side 6.

Delspørsmålet blir hvilken prøvingsintensitet vurderingen skal legges på.

Spørsmålet gjelder eierskap i aksjer, og det er dermed på det rene at det må være tale om vernet av en økonomisk rettighet.

Delkonklusjonen er at saken befinner seg i en mellomstilling.

Vurderingen av rimelig tvil vil jeg komme tilbake til i den konkrete drøftelsen.

Ås anfører som nevnt at lovendringen innebærer grunnlovsstridig tilbakevirkning. Han begrunner dette med at aksjeeierne har innrettet seg etter en forventning om å kunne selge aksjene på et mer gunstig tidspunkt.

Til dette svarer Marte Kirkerud at det ikke er tale om grunnlovstridig tilbakevirkning fordi det kan begrunnes i samfunnsmessige hensyn. Hun påpeker at Stortinget har vurdert spørsmålet.

Spørsmålet er om Grl § 97 strider med lovendringene

Grl § 97 lyder som følger: "Ingen lov må gis tilbakevirkende kraft". Ut fra ordlyden kan det ikke innfortolkes noen unntak. Høyesterett har likevel åpnet

for unntak fra bestemmelsen, der lover med tilbakevirkende kraft ikke nødvendigvis strider med bestemmelsen.

I første rekke må lovanvendelsen vurderes opp mot inngangsvilkårene. Ordlyden tilsier at det må være tale om en "lov" og at det må være et tilbakevirkende element. Videre kan det innfortolkes at personen som krever anvendelsen av en lov satt til side må være skadelidt. Dersom det tilbakevirkende elementet er til gunst vil ikke dette stride med grunnloven. Det innfortolkes i tillegg et krav om at det tilbakevirkende elementet må ha en årsakssammenheng til skaden.

Det første underspørsmålet er dermed om inngangsvilkårene er oppfylt

Gitt at det foreligger et søksmål fra aksjeeierene, kan en forutsette at både kravet til skade og årsakssammenheng er oppfylt. At det er tale om en lov er også på det rene. Lov skal tolkes utvidende, og uansett er det her tale om alminnelig lov.

At det foreligger et tilbakevirkende element er også klart. Aksjeeierene kjøper aksjene i tro om at de kan selges på et gunstig tidspunkt. Med lovendringen faller denne adgangen bort, og det kan tenkes at eierne ikke hadde kjøpt aksjene dersom de på kjøpstidspunktet hadde denne kunnskapen.

Konklusjonen er at inngangsvilkårene er oppfylt.

Videre er det to teorier Høyesterett i varierende grad har brukt i vurderingen. Den første er Regelteorien, der det avhenger av hvilke rettsområde en befinner seg på om anvendelsen strider med grunnloven. Teorien gjør seg særlig gjeldende på områder som befinner seg i kjernen av tilbakevirkningsforbudet, for eksempel ved strafferett eller erstatningsrett. Se for eksempel Rt-2010-1445 (krigsforbryter), der det var et tyngende moment at en befant seg på strafferetten, og det derfor forelå et styrket vern mot tilbakevirkning.

Videre er standardteorien meget sentral. Her skilles det mellom egentlig og uegentlig tilbakevirkning, jf .f.eks rt-1996-1415 side 1424-1425. Egentlig tilbakevirkning er når nye byrder knyttes til tidligere handlinger, og en slik tilbakevirkning er som et utgangspunkt i strid med § 97. Uegentlig tilbakevirkning er at lovendringen for fremtiden svekker rettslige posisjoner, og utgangspunktet er at en slik tilbakevirkning ikke vil stride med Grl § 97.

For at uegentlig tilbakevirkning skal være ulovlig, må lovanvendelsen fremstå som "klart urimelig eller urettferdig", jf. f. eks rt-1996-1415 side 1426. For at egentlig tilbakevirkning skal være lovlig, må tilbakevirkningen kunne begrunnes etter "sterke samfunnsmessige hensyn", jf .f. eks rt-2010-143 avsnitt 150.

Det er enighet mellom partene om at det er tale om egentlig tilbakevirkning, og det springende punkt er om tilbakevirkningen kan begrunnes i "sterke samfunnsmessige hensyn".

Uavhengig av om vurderingen beror på "sterke samfunnsmessige hensyn" eller "klart urimelig eller urettferdig", skal det gjøres en helhetsvurdering ut fra en rekke momenter. Dette følger av HR-2016-389-A avsnitt 77. For det første konstateres det i avsnitt 77 at det skal skje en avveining mellom "interesser på den ene siden, og de samfunnsmessige hensynene på den annen". I denne vurderingen skal inngrepets art og tapets størrelse, grunnlaget gruppen har for sine forventninger, og om det rammer én gruppe særlig hardt vurderes. Mot dette skal de samfunnsmessige hensynene veies opp.

Spørsmålet er om inngrepet etter en slik avveining kan begrunnes i "sterke samfunnsmessige hensyn".

Det følger av faktum at det ved krigsutbrudd kan oppstå svært høy verdistigning. Jeg legger til grunn at dette er sannsynlig, og tapet dermed kan sies å være betydelig.

I Hagen konstateres det at inngrepet ikke kom brått eller uventet, fordi virkningen av endringen ville inntre gradvis, jf. avsnitt 96 og 98. I vårt tilfelle kan det sies at loven ble innført akutt, som en reaksjon på en hendelse. Det vil si at det ikke forelå noe særlig forvarsel for aksjeeierne.

Det kan likevel argumenteres med at aksjemarkedet i sin art er uforutsigbart, og at aksjeeiere har en forventning om å potensielt tape betydelige verdier. Dette må også forventes å skje ved lovendringer eller andre politiske hendelser, da markedet kan forventes å endre seg betydelig ved endringer i samfunnet.

Likevel er det klart at en spesifikk gruppe rammes særlig hardt. Her er det de aksjeeierne som har valgt å investere i de konkrete selskapene som rammes. I Hagen anslås tapet for å være mellom 600' og 1.3 millioner, og det slås fast at dette er en "klart merkbar" ulempe, jf. avsnitt 95. Det legges likevel som nevnt vekt på at dette tapet inntre gradvis.

For det første er det nærliggende å anta at tapet vil være større enn 1.3 millioner, da det i aksjemarkedet ofte er meget høye beløp i sving. Videre vil ikke tapet for aksjeeierne inntre gradvis, da et slikt marked brått kan falle betydelig i verdi. Jeg viser likevel her tilbake til at en aksjeeier i større grad har en forventning om at markedet svinger på den måten.

Når det kommer til de samfunnsmessige hensyn, begrunner Stortinget tilbakevirkningen med at staten skal få innsyn og utøve innflytelse over selskaper i militærindustrien i Bellonia, og at dette er helt essensielt i en krigssituasjon. I utgangspunktet anser jeg dette som et svært holdbart hensyn.

Til dette sier Ås at det ikke vil ha stor betydning, fordi staten kun vil få eierskap til en prosent av selskapene. Det er også her relevant at Stortinget ikke hadde vurdert dette forholdet.

For prøvingsintensiteten vil jeg først slå fast at det er klart at det er rimelig tvil for om lovendringen og dens anvendelse er grunnlovstridig. Det er en rekke hensyn som taler for begge sider av saken. Det vil si at lovgivers syn skal gis vekt.

I Hr-2023-2030-P (Acer II) avsnitt 126 står det at det er et krav om at Stortingets vurderinger skal ha en viss kvalitet der de skal få betydning. Høyesterett siterer fra Rt-2007-1281, der det står at "Stortingets standpunkt må være basert på et overveid syn, og at eventuelle misforståelser kan ha betydning for hvilken vekt Stortingets standpunkt kan tillegges".

I vår sak mangler Stortinget informasjon om hvor stor virkningen av lovendringen reelt sett vil ha, fordi tallene fra SSB ikke er presentert. Det vil si at Stortingets syn i denne saken bør ilegges mindre vekt.

Med særlig vekt på at lovendringen ikke vil ha noen særlig funksjon for sikkerheten, da det er et såpass ubetydelig antall selskaper de vil få innsyn i, er konklusjonen at inngrepet ikke kan begrunnes i "sterke samfunnsmessige hensyn". Det kan også bemerkes at egentlig tilbakevirkning som utgangspunkt ikke er lov, og at det bør være en høy terskel for å fravike et slikt utgangspunkt.

Konklusjonen er at lovendringen er Grunnlovstridig, fordi den strider med Grl § 97.

Ås mener at dersom lovendringen ikke skulle stride med tilbakevirkningsforbudet, bør aksjeeierne subsidært få erstatning etter grl § 105, og uansett etter EMK P1-1. Han mente tapet ville være betydelig fordi verdistigningen ville øke ved krigstid .

Til dette sier Kirkerud at § 105 ikke kunne komme til anvendelse. Hun mener også at aksjonærene ikke ville lide noe tap som kunne erstattes, fordi staten

uansett vil tilbakebetale markedspris på det aktuelle tidspunktet. Heller ikke P1-1 mente hun kunne komme til anvendelse.

Spørsmålet er om aksjeeierne kan kreve erstatning

Det første delspørsmålet er om det kan tilkjennes erstatning etter Grl § 105

Grl § 105 gir retten til "full erstatning av statskassen" der noen "må avgi sin rørlege eller urørlege eiendom til offentlig bruk". Det foreligger altså et absolutt krav om eiendomsavståelse for å kunne utløse retten til full erstatning.

I Rt-1987-80 kommer Høyesterett til ta det fredning ikke omfattes av ekspropriasjonsregelen, fordi det "ikke innebærer en overføring av rådighet", jf. side 89.

Er det tale om eiendomsavståelse?

Det er i vårt tilfelle på et rene at det er tale om en overføring av rådighet", da lovendringen vil gjøre at aksjene overføres fra aksjonærene og til staten. At aksjene omfattes av eiendomsbegrepet, er også klart, da det bestemmelsen som nevnt også gjelder urørlig eiendom.

Delkonklusjonen er at det er tale om eiendomsavståelse

Det vil si at staten etter Grl § 105 skal tilkjenne full erstatning. At aksjonærene får tilbakebetalt markedsverdien på aksjene er på det rene. *Det springende punkt er om dette er å anse som full erstatning.*

Ordlyden tilsier at det bør tilkjennes mer erstatning enn det staten har gitt. Det er klart at aksjonærene vil lide tap som følge av avståelsen.

Likevel kan det vanskelig argumenteres for at det bør stilles et krav om å erstatte potensiell avkastning av en aksje. Dette fordi det er vanskelig å forutse hvilke beløp det her er tale om, og at en aksje både kan synke og øke i verdi.

En må derfor legge til grunn aksjenes markedsverdi ved salgstidspunktet for å vurdere utmålingen, noe staten allerede har gjort.

Konklusjonen er at aksjeeierne allerede får full erstatning for aksjene.

Videre blir spørsmålet om TP1-1 kommer til anvendelse.

I EMK P1-1 første ledd første punktum følger det at "every natural or legal person is entitled to the peaceful enjoyment of his possession". Dette er prinsippregelen, som er av generell karakter og forankrer retten til eiendom ("possession"), jf .HR-2018-1258-A.

Generelt har EMK P1-1 et videre vern fra eiendomsavståelse enn det P1-1 har, og det må gjøres her gjøres en konkret vurdering i ethvert inngrep. Dette står i motsetning til Grl § 105, da det kun kan tilkjennes ersatning ved avståelse. Det er i senere tid åpnet for analogisk anvendelse av Grl § 105 der det ikke er tale om avståelse, men jeg går ikke nærmere inn på dette her.

Det er altså klart at det P1-1 kommer til anvendelse, da det er tale om en "possession". Inngrepet i denne må deretter vurderes etter en inngrepsvurdering.

Konklusjonen er at TP1-1 kommer til anvendelse.

3 Riksrett

Storingsrepresentant Hans Tastad mener at Kirkerud har brutt opplysningsplikten ved å ikke vise til SSBs opplysninger om betydningen av aksjene.

Spørsmålet er om Kirkerud kan stilles for riksrett for å ha brutt opplysningsplikten.

I ansvarlighetsloven § 1 (1) står det at loven gjelder for "anvendelse på handlinger som påtales ved riksrett". I andre ledd står det at bestemmelsen om straff og erstatning gjelder når "Statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer har brutt sine konstitusjonelle plikter."

I riksrl § 9 står det at statsråd som unnlater å gi opplysninger som har betydning for saken, vil kunne straffes med bøter eller fengsel på inntil fem år.

Av Grunnloven § 82 fremgår det to regler som handler om statsråders opplysningsplikt inne på stortinget. Andre punktum gjelder for enhver opplysning statsråd fremlegger for stortinget eller dets organer, og dette kan anses for å være en hovedregel. Første punktum gjelder kun for saker Statsråden selv fremlegger.

Andre punktum sier at ingen "medlem av statsrådet må fremlegge uriktige eller villedende opplysninger". Første ledd sier at "Regjeringen skal meddele Stortinget alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av de saker den fremlegger"

Første spørsmål er hvilke ledd i Grl § 82 som bør gjelde.

I faktum står det at det er regjeringen som fremlegger et forslag til lovendringen. Det vil si at det er regjeringen som har fremlagt saken, og at det foreligger en skjerpet opplysningsplikt.

Videre blir vurderingen om regjeringen har meddelt alle de opplysninger som er nødvendige for behandlingen av lovendringen

I Dok nr. 19 (2003-2004) side 15 står det at det var et ønske om en viss tilbakeholdenhet ved anvendelsen av opplysningsplikten. Dette fordi konsekvensen vil være straffeansvar, og at det av den grunn bør foreligge en høy terskel. I tillegg har Stortinget anledning til å gjennomføre politiske sanksjoner, for eksempel ved mistillitsforslag.

Det er klart at opplysningen fra SSB var nødvendig for lovbehandlingen, og at denne opplysningen ikke er meddelt for Stortinget. Til tross for at det bør være en høy terskel for å påberope seg opplysningsplikten er vi her innenfor første ledd.

Jeg ser ikke grunn til å behandle andre punktum om villedende og uriktig, da den høye terskelen i første punktum er overskredet.

Konklusjonen er at Tastad kan stilles for riksrett for brudd på opplysningsplikten, jf .Grl § 82, jf. riksl § 9.

Tastad mener også at Kirkerud kan stilles for riksrett for brudd på Grl § 97 og 105.

Det neste spørsmålet er om Kirkerud kan stilles for riksrett for brudd på Grl § 97 og 105.

Først vil jeg vurdere Grl § 97

Jeg har allerede kommet til at lovandvendelsen vil være i strid med Grl § 97.

Videre har jeg også kommet til at Kirkerud kan straffes for ikke å ha opplyst Stortingssalen om informasjonen fra SSB. Det er nettopp dette forholdet som ble avgjørende for drøftelsen av Grunnlovstridighet av vedtaket. Det vil si at den samme handlingen har ført til to straffbare forhold.

Det følger av EMK protokoll no. 7 art 4 at "no one shall be liable to be (..) punished in criminal proceedings under the jurisdiction of the same state". Dette er i tillegg et grunnleggende retsstatsprinsipp er bærende for prinsippet om rettfærdig rettergang, jf .Grl § 95 (1).

Det vil si at Kirkerud ikke kan straffes for at lovendringen var i strid med Grl § 97.

Kan Kirkerud stilles for riksrett på grunn av strid med Grl § 105?

Om dette har jeg ovenfor gjort rede for hvorfor aksjonærene ikke er utsatt for et rettsridig inngrep i deres eiendom etter grl § 105. Det vil si at det ikke foreligger et brudd på de konstitusjonelle plikter etter denne bestemmelsen.

Konklusjonen er at Kirkerud hverken kan stilles for riksrett for brudd på Grl § 105 eller 97.

Ord: 4535